

Прегледни рад

Примљено: 17. 1. 2015.

UDK 316. 334.3

Ревидирана верзија: 27. 5. 2015.

Одобрено за штампу: 23. 11. 2015.

ПОСТМОДЕРНИ УТОПИЗАМ И „ПОСЛЕДЊИ ЧОВЈЕК“

Предраг Живковић

Универзитет Црне Горе, Филозофски факултет,
Студијски програм за социологију, Никшић, Црна Гора
sociollog@gmail.com

Апстракт

Рад недвосмислено указује на природу постмодерне и постмодернизма, као и нове епохалне датости пост-постмодерне, који су постали парадигматично уточниште онога што се данас манифестује у формама либералне демократије и неолибералног капитализма. Интенција аутора усмјерена је на могућност друкчијег сагледавања човјекове егзистенције, која своје тежиште неће ослањати на инаугурисаном симулакруму постмодернизма, већ на новим изворима идентитетског препознавања. У циљу јасног приказа постмодернистичког идентитета и са одређеном дозом критичког осврта спрам изданака који су резултат постмодернизма, у раду се са посебном пажњом осврћемо на спутавање субјекта као слободног актера. Када кажемо слободног актера, мислимо прије свега на човјека који своје средиште потражује у свом унутрашњем бићу, а не у спољашњим датостима. Међутим, постмодернизам у великој мјери доприноси стварању субјекта који своје тежиште усредсређује на ствари или, фромовски речено, на објекте, условљавајући властиту поствареност, при чему у царству понуђених ствари све више постаје неко ко конзумира, а све мање неко ко је спреман сам стварати. Постмодернизам производи потпуну равнодушност према антиномијама које синхронизовано постоје, не супростављајући се једна другој. Ријеч је и о препознавању постмодерног тоталитаризма који је остварен идеолошким опозивањем историје, а све у циљу глорификовања либералне епистемологије.

Кључне речи: постмодерна, постмодернизам, пост-постмодерна, неолиберализам, „крај историје“

POSTMODERN UTOPIANISM AND „LAST MAN“

Abstract

The work clearly indicates the nature of postmodern and post-modernism, as well as new epochal givens post-postmodern, who became paradigmatic refuge of what is now manifested in the forms of liberal democracy and neoliberal capitalism. The intention of the authors focused on the possibility of a different perception of human existence, that its center of gravity will not rely on inaugurated a simulacrum of postmodernism, but the new sources of identity recognition. In order to clearly display the postmodern identity

and with a designated dose critical review against the grafts that are the result of postmodernism in the paper, with special attention we look back on the restriction of the subject as free actor. When we say free actor, we think first of all a man who claimed his center in your inner being, and not in the external items. However, postmodernism greatly contributes to the creation of an subject that concentrates the focus of their things, causing their own identification with things, while in the realm of things offered increasingly becoming someone who is consumed and less someone who is ready I create. Postmodernism produces a complete indifference to the antinomies that are not synchronized opposing one another. It is about recognizing the post-modern totalitarianism that has been made, ideological revocation of history, with the aim of glorifying liberal epistemology.

Key words: postmodern, postmodernism, post-postmodern, neoliberalism, "the end history"

УВОД

Одвише је добро познато каква је научна слика и перцепција постмодерне и постмодернизма. Јасно је да ови феномени ниједан ракурс промишљања не остављају равнодушним. Оно што је заједничко свим теоријским полазиштима у начину интерпретације, јесте њихово мислено интерферирање о постмодерни и постмодернизму као динамичним и посве противурјечним друштвеним феноменима. У овом дијелу рада нас превасходно занимају чињенична стања, да би на основу лоцираног искуства живљења у постмодерном стању фортификовали инструментаријум као својеврстан концепт њеног расуђивања. Избор методолошког приступа специфичан је по нивоу социолошке имагинације (Р. Милс) која прави креативан спој теоријских и емпиријских резултата социолошке науке на плану објашњења корелације структуралних промјена и дјеловања друштвених актера у процесу глобализације и неолиберализма, а који се јављају као манифести постмодернизма. Треба рећи да постмодерну и постмодернизам посматрамо дијахронијски, што подразумијева њихово сагледавање у домену прожетости различитих социјалних сфера и методом спецификације значења (Опширније у: Симић, 2006).

Од прогресивистичког полета на који су били поносни корифеји западне мисли у постмодернитету смо добили гротескни обрт. „Издаја“ идентитетског средишта, довела је човјечанство до потиснутих истина о потреби за „другошћу“ и њеној перманентној виталности као аксиому хуманости. Кључ разумијевања новонасталог стања управо је садржан у разумијевању постмодерне епохе као надзорног обитавалишта. Овај епохални синопсис објашњења потражује и изискује основно питање кад се постмодерна појавила и манифестовала на друштвеној и историјској сцени. Премда у друштвеној теорији постоје линије подјеле, оне се опет поклапају у једној оси, а то је да је овај феномен „узрастао“ и уобличавао се паралелно с разво-

јем људских активности на пољу идеја, мишљења и вриједности. Акцентовани радијус еволутивне мутације човјечанства, на који је упозоравала постмодернистичка редакција, биће наглашена структура научне надзорности у овој епистоли. Ријеч је искључиво о присвајању права на ексклузивитет, да се постојећи систем позиционира као ванвременски кадар свих друштвених активности, и као носилац неопозивих аксиома на таутолошку заслијепљеност и могућност укидања историје. Негирање традиције је и урођени порив постмодерне стварности која жели да се профилише као ургентна потреба у смислу друштвене легитимације. То је управо и „знак поред пута“ да се научна каденца не смије стишати, већ је неопходно издвојити кардиналне моменте који доводе до дезоријентисаности надања у постмодерну стварност. Испод свих појавних теоријских разлика не смије се пренебрегнути и оно полазиште које почетке постмодерне виде у ширењу и јачању неолибералног капитализма, потрошачке културе и технолошке супремације. Постмодернизам се у експланацији Ричарда Палмера (Richard Palmer) односи на одлике промишљања, док се постмодерност односи на фаворизовану епохалну датост. Сугерисани супстрат идеологемата не треба схватити као аморфно присуство неке комуникационе „жаоке“ већ прије свега као природну условљеност једног динамичног средишта које се „оглашава“ путем нових епистема. Изречену дихотомију треба схватити и у духу мимоилажења модернизма и модерности. Постмодернизам је спрам постмодерности само „периферна силуета“ без круцијалног својства аутентичности. Застаћемо на последњем „лерону анализе“ који ће нас одвести до пројекције самог дефинисања и расуђивања постмодерних рефлексија. Доминантно обиљежје савремене временске концептуалности, огледа се у прерастању епистемолошког аутопортрета модерности. Оно што је било прогресивно у модерности, у постмодерни добија еволутивно-техничистички захват у лику модерне науке.

„Модерност, онаква каквом ју је Ниче видео, спој је александријске овоземаљске тривијалности и апсурдног сократовског логоцентризма. Ниче је устао против метафизичког става према којем је човек 'ствар која мисли', или некаква духовна суштина, унутар инертне материје“ (Palmer, 1989, стр. 12).

Тони Цад износи доследно виђење животног стила који кореспондира са предложном матрицом потрошачког фантазма постмодерне:

„Има нечег дубоко погрешног у томе како данас живимо[...] Материјалистички и себични карактер савременог живота није нам урођен. Велики део онога што данас сматрамо 'природним' датира из осамдесетих година двадесетог века: опседнутост стварањем богатства, култ приватизације и приватног сектора, растући јаз између богатих и сиромашних. И пре свега,

реторика која ове појаве прати: некритичко дивљење према необузданом тржишту, презир према јавном сектору, заблуда о бескрајном напретку“ (Džad, 2011, стр. 13).

Он повезује духовне прилике које су се окупљале око симболичних идеја либерализма, а које су данас одложиле по страни вриједносне аранжмане. Да се примјетити да данас присуствујемо глобалном сиромаштву које је изазвано окошталим, похлепним присвајањем и згртањем капитала. Научно-техничка револуција заслужна је за стварање нове искуствене евиденције по питању информационе метаморфозе, која је захватила „нови свијет“. Утолико се достигнућа модерне технологије, према Харвијевим тврдњама, морају сагледати у испуњењу људских потреба. Убрзање обрта капитала, а самим тим и производње, позиционирало се као моделирано средиште људске егзистенције. Изричити утицаји најбоље су се могли видјети у домену масовне производње која је била уткана у срж масовне и потрошачке културе. Посредованост ових манифеста, како запажа Харви, потврђује се у Тофлеровој синтагми „узми и баци“ (Harvi, 1990). А шта одликује и изазива такав систем потрошње? Као што смо истакли, оно што доноси бонитет самом производу јесу инкорпорирана либидиозна жаришта у узурпирајућем свијету реклама.

ОПОЗВАНА ИСТОРИЈА

Овај рад најбоље се појми и у проблему субверзивности у идејама либерално-демократске доктрине. Према томе изложићемо и оне теоријске епистоле које су у смирају XX вијека наговјестиле и опозвале *званичну историју* у циљу утрђивања слободне зоне живљења, интерпретиране у либерално-демократском режиму. Тачније, распадом Совјетског Савеза наступила је призвана историјска нужност, као једина могућна одлука са јасним буђењем и препознавањем праведности код оних народа које је задесио надзирани социјалистички фатум. Иако је сама по себи идеја либералне „ренесансе“ код тих друштава прихваћена као гратификациони удио њиховог реалитета, мора се додати да она није била праћена позиционираним смисленошћу која би јој дала дигнитет. Из данашњег угла посматрања јасно се види преображај до којег је довела идеолошка матрица (нео)либерализма. Наравно, сумња је оправдана јер смо у животној збиљи добили предуслов за кобно урушавање свега што се могло сматрати меритумом нашег аксиолошког одредишта. Постали смо дио ланца *нихилистичке традиције*. Избор заговорника за упражњавање такве стварности пао је на Френсиса Фукујаму и Карла Попера. Ревидирајући епохалне странице филозофских записа Хегела и Кожева, у стварању једне универзалне историје и истине оличених у либералној идеологији, Фукујама ће у глорификовању либералне де-

мократије на крају сасвим (не)свјесно антиципирати управо *крај човека*. Управо због тога што је *a priori* услов друштвеног прогреса предестиниран либералним слободама, Фукујама је непромишљено антиципирао скриптуру западног човека, који је тактички потенцијал глобалне производње. Овакав системски маневар је слика бивства западног човека под дејством технолошког имагинаријума или својеврсног *brainwashing*-а. Наравно, читав двадесети вијек по Фукујамином мишљењу у себи је носио трагедију и позу историјског песимизма.

„Прихватљиво је ако кажемо да је огроман историјски песимизам који је произвео двадесети век дискредитовао већину Универзалних Историја. Коришћење Марксовог концепта 'Историје' за оправдање терора у Совјетском Савезу, Кини и другим комунистичким земљама дало је овој речи посебно мрачну конотацију у очима многих. Идеја да је историја усмерена, смислена, прогресивна или, чак, схватљива, врло је страна главним токовима мишљења нашег времена. Говорити о Светској Историји као што је то Хегел чинио, значи изазвати потсмех и охолост интелектуалаца који верују да су схватили свет у свој његовој сложености и трагедији. Није случајно што су једини писци Универзалне Историје који су постигли било какав степен популарности у овом веку били писци као што су Шпенглер и Тојнби који су описали пропадање западних вредности. Али док је наш песимизам разумљив, њему се супротставља емпиријски ток догађаја у другој половини века“ (Фукујама, 1997, стр. 93).

Идеја за коју се залаже Фукујама, доживјела је своју катарзу поробљавањем повјерења оних друштава, која су се удаљила од идеолошких странпутица социјализма и комунизма. То је подразумијевало изградњу безрезервног полигона посвећености либералном идиому као линеарној социокултуролошкој просвећености. Ту се прије свега алудира на технолошку супериорност јер она је категоријални гест и подупирујућа теза о прогресивном интегритету. Колико је *рациоцентричка традиција*, на коју се ослања модерна наука, усмјерена на развој човјекове егзистенцијалне осовине види се у губитку његове онтолошке оријентисаности, гдје он све више пребива у еуфоричној субверзивности, тражећи *себе у себи*, и постаје нијем за потребе „другости“. Фукујамин искључиви глас – обезбеђен идеолошким статусом технолошког меритума, који вотира прогрес, ствара и тражи нову идентитетску сферу, која ће подржати такву истину као пређашње лансирани оквир постмодернитета. Када су у питању манифести „отвореног друштва“, задржаћемо се код снажних исказа Желјка Симића у погледу „појашњења“ експлицитних налаза филозофског дискурса Карла Попера. Тако Симић у погледу логичког извођења доказа, који гравитирају у апологирању технолошких достигнућа од

стране Попера, каже да је он заправо наличје једне урезане тезе о вриједносној припадности и покрића афирмишућих аксиомата Запада. Но, кренимо редом. У погледу научне рефлексике (види: Симић, 2007), тачније двије равни које објашњава претресањем сазнајне повијести у циљу долажења до философије модерне психе (а тичу се специјалистички спекулативне и лаицистички спекулативне сфере), аутор ће, маркирајући одјек Поперове гносеологије, рећи да:

„[...] он јесте критиковао домете 'специјалистичке' рефлексивне струје, при чему је понудио ревалоризацију неких од основних постулата рационализма, али је истовремено то чинио са позиције артикулисања оних принципа које је 'лаицистичка' (практичка) научна рефлексика већ преузела и однеговала у свом *прећутном* програму. Другим речима, у односу на, рецимо, Карнапов систем и општеприхваћени критеријум верификације као доказни тест научности става, Попер заправо наступа као заступник онога што технички ум *већ примењује* иако не и прокламовано теоријски формулише (будући да за тим и нема потребу); а у односу на домен политичких теорија (друго крило Поперовог мисаоног ангажовања, у којем је применио практично исту логику доказивања), он иступа као такорећи гласговорник оних решења које је друштвено-политичка пракса модерних либерално-демократских друштава већ инаугурисала и увела у имплицитне претпоставке свог функционисања“ (Симић, 2007а, стр. 184–5).

Симићева анализа води право до сржи проблема и до суочавања са логичком терминологијом Карла Попера, која по ауторовом ставу, често запада у здраворазумска објашњења која тако етаблирана упућују на лаицистичка мотришта. Потребно је рећи да Попер предлаже редефинисање и замјену начела научне верификације начелом научне класификације као критеријумом оповргљивости. Опртане границе Поперове теорије сазнања манифестују се и у домену политичке теорије и једне навикнутости друштвеног миљеа на техницистички дискурс.¹ Као једино прихватљив друштвени миље, јавља

¹ У *Отвореном друштву и његовим непријатељима*, Попер ће подвргнути реституцији теоријске „радионице“ његових „претходника“ (Платона, Хегела и Маркса), чији су модуси друштвених уређења водили ка перманентном одржавању тоталитаристичких траума и отисака системâ. Позадина је садржана у следећем цитату: „Тврђење да је Платонов политички програм често тоталитаран и примедбе на ово тврђење,... одвели су нас да испитамо улогу који су у овом програму имале такве моралне идеје као што су правичност, мудрост, истина и лепота. Резултат тог испитивања је увек био исти. Нашли смо да је улога ових идеја значајна, али да оне не воде Платона изван тоталитаризма и расизма [...] У светлости свега тога изгледа да је доследна и тешко оповргљива интерпретација која представља Платона као тоталитарног вештог политичара, неуспешног у њего-

се перцепција либерално-демокарског концепта. Зар еволуција и повиновање тој доктрини није довело на један софистициран начин до когнитивне симплификације² тог реалитета, техницистичке интервенције у социјалне сфере и стварања силуете тоталитарних образаца контроле?

Одговоре које смо добили у изолованим техницистичким формама мишљења не могу се сматрати вјеродостојним и парадигматичним за неумитно пресликавање те „обредне“ иницијације, како би се ушло у друштво либерално-демократске провенијенције. Тај дискурс, који данас упућује на постмодернистичку оријентацију, изоштравља слику антрополошког „посрнућа“ и празнине. Дириговано насиље које се спроводи у име идеолошких „омотача“ агресивног капитализма, демократије и модерне науке, нихилистички одузима дах свему ономе што се сматрало за вриједносну рецепцију, која своје постојање не оправдава увјереношћу у идеолошку апаратуру либералне доктрине. Досад је из нашег излагања сасвим јасно да рационалност традиција на којој се и заснива успон модерне науке не препознаје своју „чисту прошлост“ зато што је у њој дошло до мутирања хуманог фокуса. Тиме технолошки имагинаријум себе представља као симболички поредак и изборну оријентацију данашњег човјека. Ријеч је о софистицираној мутираности дистинктивних елемената идентитета који у пост-постмодерном кругу губе онтолошку валенцу уступајући технолошком супстрату ингерентни удио у стварању вриједносног скелета. Лако је образложити равнодушност технолошког имагинаријума, који не жели да дерогира позицију човјека, већ његов сензибилни и онтолошки сет – мишљења, осјећања и дјелања, представљајући се као аутобиограф једне давно заборављене културне творевине зване човјек!

Маркираћемо последње редове структуралних промјена: оно што се као пост-постмодерна култура намеће појединцу, јесте уистину форсирање мноштва одбљесака потрошачког корпуса, а који имају за циљ субјективно самопрепознавање и уградњу у технолошку орбиту. Суштина је да је човјек Запада предао контемплативне и емпатијске ингеренције синергичном терминалу технолошких захтјева.

вим непосредним практичним подухватима, али успешног на дуге стазе у његовој пропаганди да се зароби и сруши цивилизација коју је мрзео. Међутим, потребно је само ствар овако отворено уобличи па осетити да с овом интерпретацијом нешто озбиљно није у реду. У сваком случају, тако сам се осећао, када сам је формулисао. Нисам осећао толико да она не одговара истини, колико да је непотпуна. Због тога сам почео да трагам за доказом који би ову интерпретацију оповргао. Ипак, у свакој тачки, осим у једној, овај покушај побијања моје интерпретације био је сасвим безуспешан. Нови материјал је учинио само још видљивијим истоветност између платонизма и тоталитаризма“ (Popper, 1993, стр. 223–224).

² Опширније у: Симић, 2006.

Сваки други покушај успостављања и организације социјалног амбијента сматра се у епоси пост-постмодерне непримјереним да досеже стандарде напредног свијета. Коначно:

„Човек је сада у стању да прави људе, да их такорећи продукује у епрувети за реагенсе. Човек постаје производ. А тиме се из основа мења однос човека према самом себи. Он није више дар природе или Бога створитеља; он је свој сопствени производ, човек је сашао у дубоко гротло моћи, на изворишту своје сопствене егзистенције“ (Habermas / Ratzinger, 2006, стр. 38–9).

У складу са овом поставком духовне климе, Бек упозорава да је модернизација са свим манифестним и прикривеним каналима технолошког пулсирања данас постала посебна инстанца сопственог промишљања и расуђивања илити рефлексивна анатомија расподјеле друштвених ризика. Живјети на рубу ризика, девиза је западног друштва. Контекст анализе садржан је у следећој премиси:

„Иза мноштва интереса прети и расте стварност ризика, која више не зна за друштвене и националне разлике и границе. Иза зидова индиферентности шири се опасност. То, наравно, не значи да ће с обзиром на све веће ризике цивилизације настати велика хармонија. Управо у опхођењу са ризицима појављују се нове вишеструке социјалне диференцијације и конфликти. Они се више не држе шеме класног друштва. Они настају пре свега због двоструког лица ризика у развијеном тржишном друштву: ризици овде нису само ризици, они су и тржишне шансе. Управо са развојем ризичног друштва развијају се и антагонизми између оних који су погођни ризицима и оних који од њих профитирају [...] Ризично друштво је у том смислу и друштво науке, медија и информација“ (Bek, 2001, стр. 68–9).

Компатибилан став/коментар даје и Милан Брдар постмодерним пресеком двадесетовјековне филозофије. Илуструјући постмодерни запис на примјеру Дишановог писоара и рађању једне акциденталне умјетности, Брдар ће записати да:

„Због дедиференцирајућег обнављања јединства науке, морала, уметности и политике – постмодерна није само крај авангардизма негó и његово продужење. Пошто није било могуће фаустовски заградити све(т), е онда ништа! Како се велики ум у своје путештвију историјски слупао и свео на просјака Блудног сина, који клечи пред оним кога је до јуче нападао (пред ауторитетом Запада), пошто је погубио све што је имао, а због чега је свет видео као 'несумњиво изгубљен', престао му је нихилизам као избор, а не само исход. Реч је о томе да постмодерна као исход озбиљне континенталне филозофије спаја с оном првом постмодерном, у варијанти 'разливане компетентности без граница' – а да у исти мах, као крај авангарде,

самодискредитованој 'озбиљној' филозофији империјалне синтезе, у ствари, нуди варијанту избављења, у правцу опстанка 'по сваку цену'! Наиме, како се у овековној историји показало да је филозофија наднаучног тешког-калибарског ума: а) изгубила у надигравању с наукама, јер се оглушила о њихове истине; а б) ако се, уз то, показало се да није имала везе с моралом – пошто је вођена есхатолошком визијом добра, улетеља у саучешће с овековном политичком индустријом смрти [...] ц) у уметности је презрела уметност лепог [...] г) симулакруме озбиљности, одговорности и самопоштовања изгубила саучешћем у политици као 'умећу немогућег' [...] С постмодерном, изласком ових истина на видело, излази и перспектива избављења” (Брдар, 2002, стр. 342–343).

Захваљујући таквој епохалној ситуацији, постмодерна је успјела да изложи своје „прототипске илузије”. Да бисмо направили мисаони и теоријски еквилибријум, изложићемо и експлицитан став залагања за културу постмодерне од стране Кејт Неш. Ова теоретичарка се не слаже са редукционистичким ставовима Џејмсона и Харвија када је у питању постмодерно стање. Пружајући снажну аргументацију за настанак социологије постмодерног доба, Неш сматра да се о њеном поријеклу може расправљати на релацији два становишта. Једно је марксистичко које у постмодерној види обресе капитализма и рефлескије потрошачког живота, а друго је акумулирано знање и антиципирање модерног фатума. Као најеминентнијег представника првог полазишта, Кејт Неш наводи Фредерика Џејмсона (Frederic Jameson). Оно што Кејт Неш замјера Џејмсону и Харвију експонирано је у њиховој песимистичкој пројекцији постмодерног стања и немогућности увиђања политике заокрета као могуће преко конфигурације мјеста сусрета с аксиологијом тог „свијета“. Сепарационо становиште чине теоретичари „нових времена“.³ Новина њиховог приступа постмодерном стању, садржана је у формулацији постфордизма. Они су оптимисти по питању политике идентитета у постмодерном добу. Штавише, различити друштвени покрети нису више искључени и деполитизовани из домена политичког одлучивања, сви у оквиру комуникационог језгра заузимају позиције у одбрани својих интереса. Друго полазиште у социологији постмодерног стања чини укупност постмодернистичке мисли. Ту се прије свега убрајају Лиотар и Бауман. Њихове дигресије онемогућавају, како мисли Неш, истинско препознавање постмодерне. Док Лиотар одузима легитимитет науци која укида метанаративе, Бауман у постмодерном стању види „академски“ посјед агресивног конзумеризма. Међутим, да ли се њена антиципација може сматрати одвише бене-

³ Окупљени у теоријском гласилу *Марксизам данас* (Marxism Today), (Neš, 2006).

волентном када је у питању истурени „траг“ постмодернизма? И зар постмодерна „упосленост“ у свакодневици није условљена политичком економијом коју диктира мизансцен неолиберализма?

Не остављајући простора пророчкој научности, нови „епохални инструментариј“ смо назвали пост-постмодерном (Опширније у: Симић, 2012). Та епохална датост не појављује се као изричит анимозитет претходног ступња, него као софистицирана и волуминозна закономјерност огољеног техницизма. Његово одржање је мотивисано социо-психолошким дисциплиновањем човјека, те стога и не треба да заваравачи чињеница што се он појављује као носилац и утемељивач друштвеног односа. Ипак, пост-постмодерна стварност је детерминисана изливима тоталитарног пулсирања оних манифестација које смо у раду представили у тежњама неолибералног капитализма, па чак и текућом глобализацијом. Образлажући постулате „теорије одраза“, Емил Влајки формира приступ за који можемо рећи да је праћен, рефлексивама постмодерног свијета. Управо:

„[...] наслућујемо да је сувремена западна цивилизација, не само читав свијет, већ и саму себе саплела у властиту мрежу. Развијајући и аплицирајући 'теорију одраза' на свој начин, свјесно је ставила у пасиван положај с одлучношћу да унутар објективног свијета она буде његов ратио, субјект који ће први спознавати и бескрупулозно искориставати ту предност. Све оно што није имало њену рационалност и војну моћ, она је претворила у колоније које је, знамо, бездушно пљачкала и с чијом пљачком, у измјењеним формама, наставља и данас“ (Vlajki, 2009, стр. 153).

Ова периодика подразумијева кулминацију техницистичког ума, чије се присуство одражавало у дехуманизованим експериментима модерног свијета. Илустративни примјери се могу потврдити у сфери еугеније, која је, допустићемо алузивна утврђења, и културализација савременог капитализма.

„Капиталистичко раздобље грађанске епохе базиране на аналитичком уму и неумној (нељудској) синтези која је у функцији профита и међуљудских односа заснованих на доминацији мањине над већином, истински је патолошко и значи цивилизацију смрти. Капитализам не убија само неоколонијалним (и другим) методама милијуне особа годишње у многим неевропским цивилизацијама, већ и од највећег дијела својих житеља ствара живе робове, људе који не воле живот, који не знају шта је живот и који (не)свјесно настоје да забораве да су живи“ (Vlajki, 2009, стр. 184).

Све до сада изнесено представља низ путоказа ка једном пољу, гдје ћемо пронаћи оне елементе који су „прозвани“ за активацију неолибералне идеологије. Наравно, ријеч је и о одгонетању интегра-

тивности постмодерне епохе која се манифестује кроз „пориве” неолиберализма и текуће глобализације. Изложена материја на први поглед изгледа као лако изречена осуда и приписивање етаблиране историје једном полу моћи (западној хемисфери), али када се артикулишу еволутиви који су заправо похрањени продужетак првих цивилизацијских завјештања по питању нормирајуће доминације, онда ту скупину ставова и открића ангажујемо у потрази оних контура и ентитета који чине доживљајно искуство западне империје, која се легитимише кроз назначене посмодерне еволутиве. Филозофска скепса се потврђује у студији *Шта Европа жели*. Аутори студије, Срећко Хорват и Славој Жижек, доводе у питање она хранилишта на којима се напаја и уједно почива мит о јединственој Европи. Њихов напор у детектовању неолибералног капитализма постулира се у ријечима грчког премијера Алексиса Ципраса. Његови ставови кореспондирају с нашом тежњом ка препознавању постмодерног тоталитаризма. Досадашње слијепо подржавање западних теорија модернизације, условило је наивно прихватање артифицијелних форми развоја које нису пратиле иманентни етос једног друштва. Тако је у случају Грчке дошло до инкорпорирања неолибералног корпуса, еуфемистички израженог у мјерама штедње и кредитног задуживања, који су представљали прикривену путању за колонијално ропство. Стога, Ципрас субјекте капиталистичких домова, назива *талибанима неолиберализма* (Horvat / Žižek, 2014).

„Са своје стране талибани неолиберализма још и данас тврде да ће се стање поправити. Они лажу и знају то добро и сами, с изузетком оних потпуно глупих. Али то нису глупост и догматизам. Сами водећи људи ММФ-а недавно су изјавили да постоји грешка у осмишљавању грчког програма мера штедње, који је осуђен на пропаст, те да су последице рецесије у потпуности изван контроле. Но програм се наставља с беспримерном тврдоглавошћу и упорношћу, а ситуација постаје све тежа и тежа. Закључак је да се нешто друго крије у позадини свега овога. Заправо, у позадини свега јесте чињеница да излазак грчке привреде из кризе није у интересу Европе и ММФ-а [...] Сан изопачених неолибералних умова, који су после деведесетих наишли на насилни отпор у европским друштвима, уз изговор кризе напоскон постаје стварност” (Cipras u: Horvat, Žižek, 2014, стр. 22).

Као правовремени одговор јавља се снажна констернација изражена у алтернативним моделима, који „демонстрирају” против неолибералне економије, а научну верификацију добија у смисленој анализи Зорана Видојевића. Наиме, аутор минуциозно анализира неолиберални мит и његову гласовиту потребу за тржишном економијом, дерегулацијом, ирационалном понашању његових субјеката, чије активности урушавају социјални амбијент и мимикријски девастирају

сваку подршку мисленом човјеку. Тако се могуће алтернативе неолибералном капитализму јављају у рефлексима државно-корпоративног капитализма, либерално-статистичко-експертском капитализму. Увођење модела „социјалне државе” и четврти модел, као ревидирана доктрина, јесте социјализам, са пројектованим садржајима развоја и ослобођеним од диригованог курса етатизма (Видојевић, 2015). Зоран Видојевић ће маркирати изнесу проблематику до нивоа да њена идеолошка арбитража:

„[...] као и свака друга идеологија предодређеног усређења, једна је врста секуларне теодицеје, где се полази од тога да овај свет слободног тржишта и свеобухватне владавине профита јесте неправедан, чак суров, али је усмерен ка будућем добру свих и као целина најбољи је од свих могућих светова [...] Такав капитализам заснива се на диктатури – социјалној, војно-политичкој и медијској, а не на 'мекој моћи'. Од такве диктатуре, и када нема рата, умиру милиони људи” (Видојевић, 2015, стр. 66–7).

У оваквим условима неопходно је тежити уочавању онога што се у друштвеној теорији сматра последицама постмодернизма, како би се на основу искуствене грађе доспјело до нових овојница смисла и социјабилне сфере, који би овом феномену дали сасвим нову ризици значења. У маниру изнијетог промишљања Турен износи кратку полемику утемељену на оним побудама које су услиједиле након напуштања концептуалне замисли државе благостања, и окретању екстремном капитализму као једином формативном рјешењу друштвеног привређивања. Јасно је да је држава благостања успијевала на оном тлу, које је било покривен неисцрпним ресурсима, што је представљало и уједно давало снажан кредибилитет државном интервенционизму у свим сферама друштва. Како примјећује Турен, нови таласи модернизације захтјевали су нове економске етапе у којима ће се осјетити импулси предузетништва и тржишне дивергенције (Турен, 2011). То је довело и до својеврсног економизма или стварања такозване тржишне „ентелехије“, која је постала супериорна у односу на остале друштвене потребе. Овај поглед кореспондира и са Туреновим схватањем глобализације за коју је увјерен да има типичне обресе западног хегемонизма. Он сматра да је глобализација интериоризовала норме капиталистичког система, тако да се на друштвеној позорници појавила као његов опуномоћени представник. У овим огледима се могу препознати и моделиране последице глобализације чија је апстрахујућа координанта – свјетски капитализам. Стога и сама глобализација има оптицај идеолошког реферирања.

Као упориште за легитимизацију нашег погледа, јавља се и студија Александра Дугина *Геополитика посмодерне*, која интенционалним етосом разобличује постмодернистичке „нелагоде“ које су

оличене у идеолошким визијама улаганим и утканим у ћелије друштва. У тематској лепези која говори о помјерању тежишта људске природе у правцу „служења“ неким новим идејним „хранилиштима“, Дугин с правом говори о три парадигамтична временска оквира, који ће по интерпретативним категоријама предочити и препоручити нова „штива“ за еманципацију друштва која искључују потенцијал обогаћивања и расуђивања његових извора. Ово претресање званичних „страница историје“, Дугин „истура“ као примарну евиденцију за једну нову оптику погледа на процесуираност званичних идеја једног хегемона, који се манифестује у просторно-временској политиколошкој димензији (Дугин, 2009). Иако, наизглед, изнијета епистоларна картографија има обресе идеологематских израслина, њена слика постаје јаснија у геополитичком схематизму који је сводљив на претензије *америкоцентризма*. Тако, подсјећа аутор, данас смо сведоци једног новог облика мишљења који преко својих идеолошких овојница – културе, умјетности, политике, даје значењске смјернице за смисао свог постојања. (Опширније у: Дугин, 2009). Наравно, ријеч је о постмодерни која је наручени епохални коректив, западног одрицања исцрпљених привида модерне. Напросто, посмодернистички рефлекс је понудио нови домен „инспирације“ и флексибилнију верзију друштвене збиље. Вођен маниризмом либералног епицентризма, постмодернизам је у немодерним друштвима растворио њихов метајезик, јер он у суштини дискредитује све што је интроспективни анатом једног друштва. Када је у питању руска постмодерна, према запажањима аутора, наслућује се тзв. *компрадорска интелектуална елита*, која је вођена не идејним мотриштем смислености реформисања егзистенцијалног „фронта“, већ смисленошћу откривања своје *самоспознајне парираниости*. Иако је у неким сегментима постмодернизам у Русији имао важну улогу у процесу либералне модернизације, деведесетих година прошлог вијека он је оправдао сумњу у ултраколонијални положај и појмовно апстраховао само *телос* Запада.

ЗАКЉУЧАК

Оно што смо изложили нипошто није новост. Савремена епоха јесте епоха постмодерне, а о томе шта је постмодерна не може се судити без идентификације појава у којима се она јавља, и како би се дошло до сазнања како је настајала у дугом историјском процесу. Тако смо стигли до дубљег слоја контекста поимања овог феномена, који захтјева свестран приступ у његовом разумијевању. Потребно је напоменути да су глобализација и неолиберални капитализам обиљежили цјелокупни постмодерни дискурс са свиме што је похрањено у „постмодерној арбитражи вриједносног скелета“. Таква моду-

ларна форма живљења изискује перманентну пажњу социолошке науке. У прилог томе додајемо да се идеологија једног времена јавља као мислени концепт оних активности, мишљења и делања, који обезбеђују „опсаду“ човјекове могућности избора. Легитимитет за нашу доследну упитаност о исходима идеологизоване свести пронашли смо у детектованим „корацима“ тоталитарне свијести постмодерне.

ЛИТЕРАТУРА

- Bek, U. (2001). *Rizično društvo / U susret novoj moderni* [Risky Society / Towards a New Modern]. Beograd: Filip Višnjić.
- Брдар, М. (2002). *Филозофија у Душановом писоару / Постмодерни пресек XX-вековне филозофије* [Philosophy in Duchamp Lavatory Bowls / Postmodern Section XX-centuries Philosophy]. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Vlajki, E. (2009). *Socijalna patologija postmodernizma* [The Social Pathology of Postmodernism]. Zagreb: Euroknjiga.
- Видојевић, З. (2015). *Порази и алтернативе, претња пустоши и етика отпора* [Defeat and Alternatives, Threat of Desolation and Ethics Resistance]. Београд: Завод за уџбенике.
- Дугин, А. (2009). *Геополитика постмодерне* [Geopolitics of Postmodern]. Београд: „Преводилачка радионица Росић“ – Никола Пашић.
- Дугин, А. (2009). *Четврта политичка теорија* [The Fourth Political Theory]. Санкт-Петербург: Амфора.
- Neš, K. (2006). *Savremena politička sociologija / Globalizacija, politika i moć* [Contemporary Political Sociology / Globalization, Politics and Power]. Beograd: Službeni glasnik.
- Palmer, E.R. (1989). *Postmodernost i hermeneutika* [Postmodernity and Hermeneutics]. *Postmoderna aura*, XXXV(1-3), 3–46.
- Popper, K. (1993). *Otvoreno društvo i njegovi neprijatelji* [The Open Society and Its Enemies]. Beograd: BIGZ.
- Симић, Ж. (2006). *Преображају тоталитарне свести* [Transformations of Totalitarian Consciousness]. Београд: Културно-просветна заједница Београда.
- Симић, Ж. (2007). *Филозофија модерне психе* [The Philosophy of the Modern Psyche]. Београд: Културно-просветна заједница Београда.
- Симић, Ж. (2012). *Уликс и пост-постмодерна* [Ulysses and Post-Postmodern]. Београд: Просвета.
- Turen, A. (2011). *Nova paradigma* [The New Paradigm]. Beograd: JP Službeni glasnik.
- Fukujama, F. (1997). *Kraj istorije i poslednji čovjek* [The End of History and the Last Man]. Podgorica: CID.
- Habermas, J., Ratzinger, J. (2006). *Dijalektika sekularizacije / o umu i religiji* [The Dialectic of Secularization / The Mind and Religion]. Beograd: Dosije.
- Harvi, D. (1990). *Sažimanje vremena i prostora i postmoderna situacija* [Compression of Time and Space and Postmodern Situation]. *Treći program*, 86-87, 351–372.
- Horvat, S., Žižek, S. (2014). *Šta Evropa želi?* [What Europe Wants?]. Beograd: Laguna.
- Džad, T. (2011). *Teško zemlji* [Hardly Country]. Beograd: Čigoja štampa.

POSTMODERN UTOPIANISM AND „LAST MAN“

Predrag Živković

University of Montenegro, Faculty of Philosophy, Department of Sociology, Nikšić,
Montenegro

Summary

Historical discourse of postmodernism is „mega narrative“ whose center fragmented, pluralistic and largely materialized. It is quite logical that the "shelves" of postmodern culture found packed consumable identity! Consumption becomes a new epochal discourse and the assumption of the complete social order, so that through it suggests an absolutely new formative raper of identity. Such connection transcends language of axology and becomes a mode of life or as Foucault said „the regime of truth“. This drama is simply extended. We tried to made through digressions, starting with the "anthropological sinking" and occupied commitment to analyze the order of postmodern and post-postmodern identity, as well as the position of man in the new social consideration. By analyzing different aspects of identity in the postmodern order, we come to the conclusion that "relay of power" management did not end in individual autonomy man, on the contrary, he becomes more and more dependent on the different mechanisms of power, which disturb his human commitment and creative activity. The dependence of technical and technological management everyday life and creative stupor which is produced become inseparable segments of human existence. Thus, it indicates panoramic insight into where we can clearly observe the order of simulacra and its absorption of human existence.